

movi z Chiu dotkl se vydavatel problému rekonstrukce jeho signatury a jeho autorství okřídlené Niky. Při jméně Boethově je rozvinuta a resumována v hlavních rysech problematika související se jménem Boetha z Kalchedonu, u něhož se nápisná tradice shoduje s tradicí literární; M. upozorňuje na nesnáze s jeho datováním do 1. pol. II. stol. a uvádí důvody pro jeho zařazení do stol. III. Boethos Karchedonios je také dosvědčený i nápisně, není však podle M. autorem Chlapce s husou; v dochovaném čtení u Pausania V 17, 4 připouští M. korekturu dochovaného čtení *Καρχηδόσιος* na *Καλληρόσιος*. Je tu několik Boethů s odlišným patronymikem, jejichž signatury však nejsou z Délu. Z literárních pramenů známého syrakuského sochaře Mikona (z 3. stol.) identifikuje M. s nápisně v Olympii dochovaným jménem Mikiona. M. věnuje pozornost signaturám Praxitelovým (z novějších jsou tu dvě z agory athénské a jedna neúplná z Délu) a antickým svědectvím o jeho díle s řadou cenných poznámek o jeho umělecké činnosti, jejímu chronologickému určení i hodnocení jeho sochařského díla. Uvádí též několik jeho signatur nepravých.

Listové vydání poskytuje dobré možnosti řazení listů a postupného doplňování podle pokroku bádání; evidenci usnadňuje zatím rekapitulační abecedně sestavený přehled jmen z obou svazků. Později k tomu přistoupí indexy onomastické, topografické a chronologické. Tato fotografická dokumentace cenných nápisných archíválií pro dějiny řecké plastiky se stručnými, ale postačujícími potřebnými informacemi o každém dokladu, které se dotýkají ohronologie i jiných problémů, a s odkazy na dosavadní literaturu o nich, je tak mnohostranná, že dobře nahrazuje materiál originální. Je to velmi užitečný pracovní nástroj. Tisk je pečlivý a tabulky jsou velmi dobře reprodukovány.

Gabriel Hejzlar

Miodrag Grbić, Odobrana grčka i rimska plastika u Narodnom muzeju u Beogradu. Srpska Akademija nauka-Archeoložki Institut. Kniga 4. Beograd, 1958. Stran 136, tabulí 70, 1 mapka.

Na pozadí historického vývoje balkánské oblasti přibližně v rozsahu dnešního teritoria Jugoslávie, který je načrtnut v úvodní kapitole, sleduje autor vývojové etapy antické výtvarné práce od doby geometrické (8. stol. př. n. l.) do pozdní doby císařské (4. stol. n. l.). V sledu umělecké práce, jejíž charakteristické doklady jsou uvedeny — jsou to díla dovezená i domácí provinciální — obřežují se události historické.

V 17 oddílech probírá G. vybrané památky z drobné i velké plastiky a usiluje vypátrat domácí složku ve výtvarném vyjádření. Shledáváje místní rysy na drobné plastice v 8. stol., jež srovnává s výtvoře v soudobé oblasti řecké, soudí na kulturní jednotu obou krajů. Avšak při snadné přenosnosti drobných artefaktů není tento závěr zcela nutný. V době archaiské (6. stol.) mají privilegované místo pozoruhodné nálezy z bohatých hrobů v Trebeništi; jsou to zvláště bronzové nádoby s plastickou výzdobou a dvě zlaté masky, jež svědčí o prolínání řeckých vlivů s domácí tradicí ilyrskou. Dobu klasičtější reprezentuje zde mramorová soška Athény, blízká sošce varvakejské, kterou G. pokládá za kopii díla Feidiava z místního ateliéru. Z domácí produkce má musejní sbírka reliéfy s ilyrskými bojovníky. Importem jsou helénistické hlavy, terakoty a archaisující reliéf aj., ale některé plastiky pokládá autor za domácí. V době helénistické se mu jeví umělecká jednota střední balkánské oblasti s Řeckem. Zvláštní pozornost a delší pasáž je věnována osmi římským portrétům, mezi nimiž vyniká bronzová hlava z doby Trajanovy a podobizna Konstantina Velikého. Poněvadž některým exemplářům připisuje G. domácí původ, tvrdí, tuším poněkud upřílišně, že tu vzniklo portrétní umění rovnocenné s řeckým a římským. Místní ateliéry se ovšem uplatňují zvláště za vládců ilyrských. Je zde několik kultovních reliéfů provinciální provenience, doklady římských kopií řeckých originálů doby klasičtější a několik soch a drobných bronzů z místních ateliérů, zajímavá kamej a dvě hlavy z Palmyry.

Publikace Grbićova není katalog, ale může sloužit jako spolehlivý průvodce v pozoruhodném

památkovém materiálu musejní sbírky bělehradské, která má velké možnosti růstu novými archeologickými výkopy. Nám se jeví jako hodnotný přínos do dějin řeckořímské plastiky. Zařazení těchto cenných památek, jejichž znalost je u nás poměrně omezena, do vývojového řetězu antické výtvarné práce je záslužným činem.

Gabriel Hejzlar

Kurt Latte: Römische Religionsgeschichte (Handbuch der Altertumswissenschaft, V. Abt., 4. Teil). Str. XVI + 443; 33 obr. na 16 tab. C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München 1960.

Nové názory na dějiny římského náboženství byly v posledních letech vyvolány nejen novým materiálem, nýbrž i tím, že se proto začala měnit výchozí koncepce. Od roku 1912, kdy vyšlo 2. vydání díla *G. Wissow*y, *Religion und Kultus der Römer*, se objevila celá řada prací, jež korigovaly Wissowovo pojetí, zejména pak jeho výklady o počátečních údobích dějin římského náboženství. Odmítnuto bylo zejména (*F. Altheim*) jeho dělení božstev na *di indigetes* a *di novensides*, vycházející z etymologie *di indigetes* = *indigenae* (RuKdR² 18 n.). Nového obsahu se dostalo i starořímským numinům, jejichž obdoba byla shledávána v tichomořské maně (*H. J. Rose*), daleko větší pozornost byla věnována také příchodu nových božstev do Říma, zvláště přes etruské prostředí (*F. Altheim*). Nemalý zájem badatelů přitáhlo na sebe i studium jednotlivých kultů, např. *Libera* (*A. Bruhl*), *Venuše* (*R. Schilling*), *Apollona* (*J. Gagé*), *Cerery* (*H. L. Bonniac*) apod., a údobí císařské (např. *J. Beaujeu* píše o náboženské politice Antoninů, *Fr. Cumont* prozkoumal v řadě studií styk antických náboženství s Orientem). Zásadní význam má pro dějiny římského náboženství i druhý díl pojednání *M. P. Nilsson*o, *Handbuch der griechischen Religion II*, München 1950, v němž je zpracováno i římské údobí; Latte sám odkazuje na tuto Nilssonovu práci jako na nutný předpoklad pro studium některých kapitol své knihy.

Proto bylo načase, aby Wissowovu příručku, uchovávací si od svého druhého vydání vůdčí postavení ve vědě téměř po 50 let, nahradila nová kniha. Ovšem je třeba říci, že se tak nestalo zcela. Wissowova kniha má název *Religion und Kultus, Latteho Religionsgeschichte*. V tom je i základní rozdíl obou knih. Wissowa věnoval kultu celý třetí oddíl své knihy (str. 380—566), Latte o něm pojednává jen mezi dodatky (*Anhänge*, str. 373—411). Pro toho, kdo se bude chtít obsírněji věnovat studiu např. některého kollegia, bude v mnoha případech kniha Wissowova bohatším zdrojem poučení (ovšem v odkazech, ne v pojetí) nežli dílo Latteho. Jinak je tomu však v oddílu vlastního náboženství. Zde Latte zcela nahrazuje Wissowu pojetím, které vychází ze zvládnutí obsáhlé moderní literatury.

Již v úvodu (VII—IX) se dovídáme o několika zásadách, jimiž se L. řídil, a jejichž pomocí dosáhl mnohem větší čtivosti nežli je tomu u knihy jeho předchůdce. V nové knize je řada odkazů a podrobnějších výkladů, zejména polemických, přenesena do poznámek, vědomě zkráceny jsou kapitoly o poměrech v době císařské (s odvoláním na uvedený spis Nilssonův), apod. Značnou pozornost věnuje L. dějinám jazyka, které cení „nad sebesvůdnější teorie“ (str. VII). Je zde autorem výslovně zdůrazňována významná, a pro mnohé badatele (dodejme i marxistické) ne vždy samozřejmá zásada, totiž to, že se nelze mechanicky odvolávat na texty užitě ve výkladech téhož problému, ale vycházejících z jiných výchozích pozic, nýbrž že je třeba znovu prostudovat všech-ny prameny.

Vlastní výklad autor rozdělil do čtrnácti kapitol (str. 1—374) a do čtyř dodatků (*Anhänge*, str. 375—414). V dalším si povšimneme několika významnějších kapitol.

I. kapitola (*Quellen*) je dobrým úvodem do složité problematiky. Autor ukazuje na to, že veškeré moderní bádání musí spočívat na výkladu pramenů, protože nemáme starověké zpracování dějin římského náboženství. Zdůrazňuje, že při excerpci je též třeba přihlížet k tendencím antického díla. Jako doklad uvádí odlišná pojetí bohů u novoplatoniků a u stoiků, přičemž však jsou obě strany vzdáleny římskému myšlení.